

УДК 32.323

DOI <https://doi.org/10.30970/2307-1664.2019.26.17>

ГРОМАДСЬКА ДИПЛОМАТІЯ ЯК ЧИННИК ВПЛИВУ НА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ

Андріана Костенко

*Сумський державний університет,
факультет іноземної філології та соціальних комунікацій,
кафедра психології, політології та соціокультурних технологій
вул. Римського-Корсакова, 2, 40007, м. Суми, Україна*

У статті проаналізовано громадську дипломатію українських інститутів громадянського суспільства щодо впливу на європейські інтеграційні процеси нашої держави. Визначено чинники, що вплинули на розвиток громадської дипломатії, а саме поширення нових технологій та збільшення кількості й значущості міжнародних неурядових акторів. Громадська дипломатія розглядається у трьох вимірах, а саме як лобістська діяльність; як міжнародні зв'язки з громадськістю; як процес просування національного іміджу або бренду.

З'ясовано, що найбільш поширеними формами громадської дипломатії є налагодження контактів вітчизняних інститутів громадянського суспільства (ІГС) з неурядовими організаціями та асоціаціями громадянського суспільства країн-членів ЄС. Також важливою є роль ІГС у доведенні до відома держав і міжурядових організацій світової громадської позиції щодо висунутих ними договірних ініціатив.

Проаналізовано форми громадської дипломатії, які здійснюють українські інститути громадянського суспільства, на прикладах діяльності та ініціативи Форуму громадянського суспільства; діяльності мережі громадських організацій Реанімаційний пакет реформ; міжнародної аналітичної діяльності Українського центру економічних та політичних досліджень ім. О. Разумкова; дослідження Української асоціації європейських студій; налагодження співпраці між українськими молодіжними ІГС та європейськими; підготовки альтернативних міжнародних доповідей експертною мережею у сфері гендерної рівності.

Встановлено, що ІГС шляхом взаємодії з міжнародними партнерами забезпечують розширення варіативності та гнучкості політики європейської інтеграції, пропонують такі варіанти дій та рішень, які раніше не розглядалися й не аналізувалися, допомагають міжнародним партнерам краще зрозуміти сутність та особливості євроінтеграційних процесів в Україні, а також зрозуміти завдання, що потребують вирішення, з позиції громадянського суспільства.

Ключові слова: громадська дипломатія, інститути громадянського суспільства, європейська інтеграція, лобістська діяльність, міжнародні зв'язки з громадськістю.

Сьогодні дипломатія не є просто одновимірним процесом на рівні окремих урядів, а все більше стає багатогранною діяльністю, в якій помітнішу роль починають відігравати як громадська думка, так й інститути громадянського суспільства.

На розвиток громадської дипломатії вплинула низка чинників, серед яких можна виділити поширення нових технологій та збільшення кількості й значущості міжнародних неурядових акторів. Розвиток Інтернету, поширення технологій Web 2.0, масове поширення мобільних телефонів сприяють появі нових комунікаційних можливостей, за допомогою яких активісти можуть творити міжнародні новини, здійснювати живу відеотрансляцію, залучати багатотисячну аудиторію. Зростання кількості та ролі недержавних акторів, посилення їх здатності конкурувати з державними структурами сприяють посиленню змо-

ги ІГС долучатися до творення міжнародної політики та формування іміджу міжнародних акторів [1]. В минулому уряди розглядали власну громадськість з активною незалежною позицією як перешкоду або ускладнення щодо стратегій громадської дипломатії. Сьогодні значний потенціал такої громадськості є для них очевидним [2, с. 151].

Дослідженню громадської дипломатії присвячені праці закордонних та вітчизняних вчених, таких як Х. Булл [3], І. Зонінзайн, Р. Ліпшутц [4], Е. Гідденс [5]. Т. Андрущенко, С. Гуцал, М. Требіна [6], П. Сухорольський, І. Місюк.

У сучасній політичній термінології поняття «громадська дипломатія» часто зводиться лише до одностороннього донесення урядовими структурами необхідної інформації до цільової іноземної аудиторії [7]. Проте з огляду на зростання ролі інститутів громадянського суспільства (ІГС) на міжнародній арені змінюються підходи до трактування категорії «громадська дипломатія» (ГД). В рамках нашого дослідження ГД розглядається як неофіційна зовнішньополітична та внутрішньополітична діяльність неурядових організацій, рухів та інститутів, що спрямована на розвиток і поліпшення міждержавних відносин, взаєморозуміння та співпрацю між різними народами [8, с. 15]. Метою ГД є встановлення постійних контактів між інститутами громадянського суспільства, розвиток міжнародних мереж та їх участь у міжнародній діяльності [9, с. 180].

Зокрема, можемо виділити такі три виміри громадської дипломатії [10, с. 108]:

- лобістська діяльність, тобто короткострокова комунікація, що спрямована на здійснення впливу на державу для прийняття певного рішення за кордоном;
- міжнародні зв'язки з громадськістю, тобто форма комунікації задля досягнення середньострокових цілей;
- процес просування національного іміджу або бренду, тобто комплексний процес, спрямований на створення або перетворення й просування позитивного міжнародного іміджу держави.

Для кращого розуміння можливостей громадської дипломатії та їх впливу на євроінтеграційні процеси в Україні варто розглянути конкретні приклади. Для успішного вирішення цих завдань вітчизняні ІГС налагоджують контакти з неурядовими організаціями та асоціаціями громадянського суспільства країн – членів ЄС, є з'єднувальною ланкою між ними, європейськими інституціями та широкою громадськістю за допомогою інтерактивного підходу та засобів низового діалогу.

Основним механізмом діяльності ГД є мобілізація міжнародної громадської думки. Важливою є роль ІГС у доведенні до відома держав і міждержавних організацій світової громадської позиції щодо висунутих ними договірних ініціатив.

Особливе місце в проєкті Східного партнерства посідає Форум громадянського суспільства, який продемонстрував себе як повноправний партнер в інституційних відносинах з Європейською Комісією та національними урядами. Представники Керівного комітету та різних робочих груп Форуму регулярно беруть участь у міжнародних конференціях, круглих столах та інших заходах, а також організують міжнародні фонди та аналітичні структури з питань Східного партнерства. Завдяки цьому механізму така ініціатива краще представляє інтереси громадськості країн – учасниць Східного партнерства, які можуть враховуватися під час прийняття рішень. Головним досягненням Форуму, на думку його організаторів, є те, що багато організацій громадянського суспільства повірили в те, що вони можуть впливати на міждержавні процеси в рамках Східного партнерства та використовувати цю ініціативу не лише для європейської інтеграції, але й задля покращення ситуації у своїх країнах [11].

Діалог між громадянським суспільством та ЄС, представленим Делегацією та посольствами держав-членів, є постійним процесом. ІГС отримують запрошення на заплановані

та спеціальні зустрічі щодо українсько-європейської політики та відносин. Представників громадянського суспільства завжди заохочують знайомитися з європейськими делегаціями та брюссельськими високопосадовцями, які відвідують країну. Аналітиків з громадянського суспільства щомісячно запрошують для проведення брифінгів перед заступниками голів місій ЄС. Місцеві ІГС отримують консультації в рамках Плану дій щодо лібералізації візового режиму, діалогів з питань прав людини й підготовки різноманітних політичних брифінгів та оцінок делегацією ЄС. Експерти громадянського суспільства вже давно надають власну аналітику та незалежні оцінки поточної євроінтеграційної політики в Україні та її подальших кроків. У звіті щодо співпраці ЄС з українськими ІГС зазначено, що делегація консультиється з ІГС щодо всієї поточної та планованої діяльності в різних напрямках. Зокрема, до місцевих ІГС зверталися щодо пріоритетів і цілей програм, що стосуються громадянського суспільства, наприклад EIDHR та конкурсу заявок Інституту підтримки громадянського суспільства й програми «Недержавні організації та місцева влада».

Показовим прикладом також є діяльність мережі громадських організацій, що входять до мережі Реанімаційний пакет реформ (РПР). Мета громадської дипломатії РПР полягає у забезпеченні ефективної адвокації громадського порядку денного шляхом залучення міжнародних партнерів України до підтримки реформ, а також сприянні громадським організаціям – учасникам РПР у міжнародній адвокації та комунікації.

Основними інструментами їх роботи є організація зустрічей експертів РПР з іноземними високопосадовцями в Україні та за кордоном; сприяння участі представників РПР у міжнародних конференціях, навчальних поїздках і семінарах; забезпечення участі міжнародних партнерів у публічних заходах РПР та заходах організацій-учасниць коаліції; проведення дипломатичних сніданків з пріоритетних питань реалізації реформ; регулярне інформування міжнародних партнерів про перебіг ключових реформ через розсилки RPR Weekly Updates та RPR Alarms; підготовка та публікація аналітики про успіхи українських реформ; співпраця з англійськими та іноземними виданнями.

Згідно зі звітом мережі протягом 2014–2018 років завдяки механізму громадської дипломатії РПР спільно з партнерами досягли значних успіхів з імплементації євроінтеграційних реформ, серед яких слід назвати створення Національного антикорупційного бюро та Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (Центр протидії корупції); запровадження електронної системи декларування активів, доходів і витрат державних чиновників та політиків; розроблення законодавчої бази та супровід об'єднання територіальних громад; ухвалення пакета законів у сфері енергоефективності та реєстрацію Фонду енергоефективності; запуск Суспільного мовлення; ухвалення нової редакції Закону про Конституційний Суд України.

Крім того, важливими напрямками роботи українських ІГС є сприяння євроінтеграційним процесам та налагодження співпраці з міжнародними фондами. Так, Український центр економічних та політичних досліджень ім. О. Разумкова у співпраці з іншими провідними українськими незалежними аналітичними центрами здійснює громадський моніторинг виконання Плану дій «Україна – ЄС», що здійснюється. Результатом моніторингу є незалежна комплексна оцінка дій влади щодо проведення в Україні політичних, правових, економічних та соціальних реформ, яка представлена міжнародній спільноті.

Мережа громадських організацій здійснювала підтримку збільшення прозорості переговорного процесу та посилення переговорних позицій України у її домовленостях з ЄС щодо укладання угоди про асоціацію шляхом консультивання з юридичних питань експертами Української асоціації європейських студій членів переговорної делегації України; проведення тематичних круглих столів з експертами та представниками груп інтересе-

сів у таких сферах, як розвиток громадянського суспільства, верховенство права й права та свободи людини, енергетика, візи та міграція, інтелектуальна власність, інформаційне суспільство.

Діяльність Української асоціації європейських студій (УАЕС) спрямована на об'єднання дослідників Європейського Союзу та викладачів європейських студій у вищих навчальних закладах України задля формування громадської думки та розвитку міжнародних наукових досліджень у сфері європейських студій.

В Україні також започаткований діалог експертів та представників Національних фондів Інституту відкритого суспільства Азербайджану, Вірменії, Грузії, Молдови й України для обміну досвідом щодо участі громадських організацій у реалізації та моніторингу Європейської політики сусідства, зокрема Планів дій, у рамках яких вищезазначені країни співпрацюють з ЄС.

Цікавим прикладом громадської дипломатії є налагодження співпраці між українськими молодіжними ІГС та європейськими. Їх головне завдання полягало у встановленні взаємозв'язків з молоддю України та поширенні цінностей західного суспільства. Такі європейські організації, як Європейський молодіжний парламент, AIESEC, європейська програма «Молодь в дії», є здебільшого аполітичними, однак їхньою ключовою метою є об'єднання молоді у світі, формування нових зв'язків, що зумовлюватиме поліпшення міжнародних відносин та врегулювання конфліктних ситуацій. Зокрема, AIESEC, що є потужною міжнародною молодіжною організацією, об'єднує навколо себе молодих фахівців та студентів зі 124 країн світу та більш ніж 2 400 університетів. Організація формує молодіжний кадровий резерв, який отримує навички проєктного менеджменту, роботи в команді, представники якого мають змогу стати керівником чи спікером у національних та міжнародних конференціях, отримуючи досвід під час роботи над різними проєктами. В Україні ця організація представлена у 22 містах [12].

Міжнародна програма соціальних стажувань GlobalCitizen та Міжнародна програма професійних стажувань GlobalTalent дають змогу українській молоді відвідувати країни світу, проходити різноманітні тренінги, навчання, обмін досвідом. Це все поглиблює міждержавні зв'язки, що, безумовно, сприятиме інтеграції України до ЄС.

Досить ефективними формами громадської дипломатії є підготовка альтернативних міжнародних доповідей громадськими організаціями. Цікавим прикладом є підготовка Національного альтернативного звіту до Пекінської платформи дій, що працюють у сфері гендерної рівності. Останніми роками Україна здійснила помітні кроки в антидискримінаційній політиці та реалізації гендерних перетворень. Зокрема, громадські експерти та експертки проводять моніторинг прав жінок та гендерної рівності на галузевому, місцевому та національному рівнях, а також готують рекомендації до паралельного звіту українських жіночих та феміністичних організацій з виконання Україною Пекінської декларації та Платформи дій. Підготовка альтернативного звіту ініційована громадськими організаціями у співпраці із Секретаріатом Уповноваженої ВРУ з прав людини та Представництвом Фонду ім. Фрідріха Еберта в Україні. Оскільки Пекінська декларація та Платформа дій є ключовими міжнародними документами з питань прав жінок, зараз усі країни світу готують свої національні огляди з викладом успіхів та прогалів 25-річчя її імплементації. Україна також долучена до цього процесу, свій огляд вже підготував та оприлюднив Уряд; зараз Національний паралельний звіт завершують НУО за інформацією, поданою численними жіночими та феміністичним громадськими організаціями.

Отже, як бачимо, представники громадянського суспільства України та ЄС систематично проводять засідання двосторонньої Платформи громадянського суспільства задля

здійснення незалежного оцінювання виконання Угоди про асоціацію та розроблення рекомендацій Уряду України та інституціям ЄС для прискорення її імплементації. Водночас українські ІГС рідко практикують інструменти громадської дипломатії, частіше вони не самостійно використовують зазначені інструменти, оскільки їх залучають міжнародні організації та інші держави до висвітлення інформації про стан речей у нашій державі.

ІГС шляхом взаємодії з міжнародними партнерами забезпечують розширення варіативності та гнучкості політики Євроінтеграції, пропонують такі варіанти дій та рішень, які раніше не розглядалися й не аналізувалися, допомагають міжнародним партнерам краще зрозуміти сутність та особливості євроінтеграційних процесів в Україні, а також зрозуміти завдання, що потребують вирішення з позицій громадянського суспільства.

Список використаної літератури

1. La Porte T. The Legitimacy and Effectiveness of Non-State Actors and the Public Diplomacy Concept. *Public Diplomacy Theory and Conceptual Issues*. 2012. URL: http://uscpublicdiplomacy.org/sites/uscpublicdiplomacy.org/files/legacy/publications/perspectives/CPDPerspectives_EUPower.pdf.
2. Андрущенко Т. Громадська дипломатія як засіб подолання ціннісного розколу цивілізації. *Нова парадигма*. 1998. Вип. 98.
3. Bull H. The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics. N.Y. : Columbia University Press, 1995.
4. Lipschutz R. Reconstructing world politics: the emergence of global civil society. *Millennium*. 1992. Vol. 21. № 3. P. 398–399.
5. Giddens A. Modernity and Self Identity. *Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge, 1991.
6. Громадянське суспільство: політичні та соціально-правові проблеми розвитку : монографія / за ред. М. Требіна. Харків : Право, 2013. 536 с.
7. Най Дж.С. Нова публічна дипломатія. *День*. 2010. № 28.
8. Kostenko A. Impact Mechanisms of Civil Society on European Integration of Ukraine. Lambert Academic Publishing, 2018.
9. Сухорольський П., Місюк І. Поняття та сутність громадської дипломатії. *Грані*. 2011. № 1 (75).
10. Гуцал С. Публічна дипломатія як сучасний пріоритет зовнішньої політики держави. *Стратегічні пріоритети*. 2010. № 3 (16).
11. Величко В. Форум громадянського суспільства як нововведення в красках Східного партнерства: досвід перших двох років. URL: <http://eu.prostir.ua/view/247777.html>.
12. Мокрій О.-М. Молодіжні громадські організації та їх міжнародне співробітництво. 2014. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/17307/1/208-211.pdf>.

**PUBLIC DIPLOMACY AS A FACTOR OF IMPACT
ON EUROPEAN INTEGRATION PROCESSES IN UKRAINE**

Andriana Kostenko

Sumy State University,

Faculty of Foreign Philology and Social Communications,

Department of Psychology, Political Science and Socio-cultural Technologies

Rimsky-Korsakov st., 2, 40007, Sumy, Ukraine

The article analyzes the public diplomacy of Ukrainian civil society institutions towards influencing our country's European integration processes. The author identified the factors that influenced the development of public diplomacy: the diffusion of new technologies and the increasing number and significance of international non-governmental actors. Public diplomacy is viewed in three dimensions: as lobbying activities; as international public relations; as a process to promote a national image or brand.

It has been found that the most common forms of public diplomacy are the establishment of contacts with national civil society institutions with non-governmental organizations and civil society associations of EU Member States. Also important is the role of non-governmental organizations in informing states and intergovernmental organizations of the world public position regarding the contractual initiatives they have put forward.

The forms of public diplomacy carried out by the Ukrainian civil society institutions on the examples of activities and initiatives of the Civil Society Forum are analyzed; activities of the NGO network Resuscitation reform package; international analytical activity of the Ukrainian Center for Economic and Political Studies. O. Razumkov; research by the Ukrainian Association of European Studies; establishing cooperation between Ukrainian youth NGOs and European organizations; preparation of alternative international reports by the expert network in the field of gender equality and others.

It is established that civil society institutions, interacting with international partners, provide an extension of the variability and flexibility of the European integration policy, offer such options and solutions that have not been considered and analyzed before, help international partners to better understand the nature and features of the Euro integration process understand the tasks that need to be addressed from a civil society perspective.

Key words: public diplomacy, civil society institutions, European integration, lobbying, international public relations.